

ANKARA FEN LİSESİ KURULUŞ ÇALIŞMALARI ¹

ESTABLISHMENT WORKS FOR ANKARA SCINENCE HIGH SCHOOL

Prof. Dr. Beyhan ZABUN

Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Felsefe Grubu Eğitimi ABD, Ankara, Türkiye
ORCID ID: 0000-0001-8974-9103

Cite As Zabun, B. (2021). "Ankara Fen Lisesi Kuruluş Çalışmaları", International Academic Social Resources Journal, (e-ISSN: 2636-7637), Vol:6, Issue:30; pp:1641-1645

ÖZET

Bu çalışmada Ankara Fen Lisesi kuruluş süreci açısından ele alınıp incelenmiştir. Çalışma konusu olarak Fen Lisesi'nin seçilme nedeni okulun ülkemizde üstün zekâlı çocukların eğitimi ile ilgili açılmış ilk örgün ortaöğretim kurumu olmasıdır. Ayrıca ülkemizde modern fen ve matematik öğretimi ilgili bütün çalışmalar Ankara Fen Lisesi'nde yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Fen Lisesi

ABSTRACT

In this study, Ankara Science High School was chosen to examine in terms of all teaching processes. The reason why Science High School was chosen as the subject of the study is that it was the first formal education institution to be established in our country concerning gifted children. Besides, all the studies into modern science and mathematics teaching has been carried out in Ankara Science High School, the establishment of Ankara Science High School was considered and examined as the works prior to its establishment and the period of establishment.

Key Words: Education, Ankara Science High School

1. GİRİŞ

20. yüzyılda, özellikle I. Dünya Savaşı'ndan sonra, bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler dünya ülkeleri arasında ekonomik, siyasi rekabete zemin hazırlamış, bu mücadele II. Dünya Savaşı'ndan sonra daha da yoğunlaşarak devam etmiştir. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği arasındaki bu rekabet soğuk savaş yıllarında daha da artarak devam etmiştir. Temel bilimler alanında ve bu çalışmaların ürünü olarak teknolojideki gelişmeler, 1950'li yıllardan itibaren uzay çalışmalarında yeni bir rekabet ortamı yaratmıştır. 1957 yılında Sovyetler Birliği'nin uzaya ilk uydusu fırlatışı batılı toplumların teknik alandaki çalışma ve yatırımlarını ve ihtiyaç duyulan nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi çalışmalarının hızlandırılmasında etkili olmuştur. Özellikle teknik alandaki ilerlemeleri gerçekleştirecek olan nitelikli bilim insanlarının yetiştirilmesi için fen bilimleri öğretimi önem kazanmıştır. Bu çerçevede modern fen bilimleri öğretimi program geliştirme çalışmaları Amerika Birleşik Devletlerinde başlamıştır.

I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan, bütün insan ve maddi kaynaklarının önemli bir kısmını Kurtuluş Savaşı'nda kaybeden ülkemiz II. Dünya Savaşı'na girmemiş olsa da savaşın bütün olumsuz etkilerini yaşamıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra dünyadaki gelişmeler ülkemizi de etkilemiş, Türkiye de gelişmiş ülkelerin sürdürdükleri bilim ve teknolojik gelişme yarışında geri kalmak istememiştir. Ülkemizde temelini Cumhuriyet'in kuruluşundan alan ve 1950'li yıllardan itibaren hız kazanan her alandaki kalkınma çalışmaları eğitim, bilim, kültür, sanat alanlarında da sürdürülmüştür. Bu çalışmaları sürdüreceği nitelikli insan gücüne ülkemizde diğer ülkelerden daha fazla ihtiyaç duyulmuştur. Özellikle Çanakkale Savaşı'ndan itibaren kaybettiğimiz, yetişmiş insan gücü potansiyelimizin yokluğu bu kalkınma çalışmalarında her alanda karşımıza sorun olarak çıkmıştır.

Cumhuriyet döneminde uygulanan politikalar, bütün yokluklara rağmen eğitim alanındaki hamlelerle yetişmiş, nitelikli insan eksikliğini gidermeye çalışmışsa da özellikle bilimsel çalışmalar alanında ihtiyaç her geçen gün daha da artmıştır. Öyle ki II. Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'dan kaçan bilim adamlarının bir kısmı ülkemize gelmişler, ülkemiz üniversitelerinde çalışmışlardır.

Ülkemizde üstün yetenekli çocukların eğitimi ile ilgili en önemli uygulamalardan ikisi 1416 ve 6660 sayılı yasalardır. Bu yasalar doğrultusunda 1929'dan 1972'ye kadar resim, müzik ve diğer güzel sanatlar alanlarında üstün yetenekleri olduğu tespit edilen öğrenciler devlet bursu ile yurtdışında eğitime gönderilmişlerdir. İdil Biret, Suna Kan yasaları olarak da bilinen bu yasalarla yurt dışına gönderilen

¹ Bu çalışma yazarın yayımlanmamış doktora tezinden yeniden gözden geçirilerek oluşturulmuştur.

öğrencilerin bir kısmı tekrar ülkeye dönmemişlerdir. Bu yasalarla yurt dışına öğrenci gönderilmesi uygulaması da Enderun uygulamasında olduğu gibi seçkin bir yaklaşımdır. (Gürgün,1980:10)

1965 yılından itibaren TÜBİTAK'ın yurt dışına lisans ve lisansüstü öğrenim için öğrenci gönderme uygulaması da bu kapsamda değerlendirilebilir. Ancak bu uygulamada da seçim sorunu ve giden öğrencilerin bir kısmının geri dönmeyişi uygulamanın yeterince amacına uygun olmadığını ortaya koymuştur. (Enç,1973:257)

Üstün yetenekli öğrencilerin ilköğretimde tespiti ve özel eğitimlerinin yapılması uygulaması aynı yıllarda başlamıştır. 1964'den itibaren öğretmenlerinin tespiti ve MEB Rehberlik Araştırma Merkezleri'nin sınavı ile üstün yetenekli olduğu kabul edilen öğrenciler seçilmiş bazı okullarda özel sınıflarda okutulmaya başlanmıştır. Bu uygulama da amaca dönüklük bakımından yeterli bulunmamış ayrıca doğurduğu bazı sorunlar da dikkate alınarak kaldırılmıştır. (Cicioğlu, 1985:335)

Ülkemizde halen var olan üstün yetenekli çocukların eğitimi ile ilgili kuruluş ise Bilim Sanat Merkezleridir. Birçok ilde kurulan Bilim Sanat Merkezleri bağımsız özel eğitim kurumları olarak, yetenekleri tespit edilen öğrencilerin devam ettiği kurslar olarak değerlendirilebilir(Tebliğler Dergisi, 2007: 2593)

Türkiye'de kuruluş amaç ve felsefesi bakımından ve bütün ülke sathındaki üstün yetenekli çocuklara ulaşmayı amaçlayan, bilim adamı yetiştirilmesine ortaöğretimden başlanması için açılan ilk örgün ortaöğretim kurumu Fen Lisesi'dir. Fen Lisesi kurulması fikri dünyadaki gelişmeler de dikkate alınarak 7. Milli Eğitim Şurası'nda ortaya çıkmıştır. Fen eğitimi ve BAYG çalışmaları çerçevesindeki projelerin ilk ayağı olarak 1962 yılından itibaren fen lisesinin kuruluş çalışmalarına başlanmıştır. Proje ABD, Ford Vakfı ve Uluslar arası Kalkınma Teşkilatı gibi kuruluşların desteklediği dış destekli bir projedir. Ford Vakfı 1950'den 14 yıl sonra Ortadoğu'daki bir seferde yaptığı en büyük yardımını Fen Lisesi projesi için yapmıştır. Bu çerçevede kuruluş ön hazırlık çalışmalarının önemli bir kısmı yabancı uzmanlarla işbirliği içinde gerçekleştirilmiştir. Projenin dış destekli olması ve destek veren kuruluşların desteğini çekmesinden sonra yaşanan bazı sorunlar hayati bir konudaki milli eğitim politikamızın yetersizliğinin sorgulanmasını zorunlu kılmaktadır. ABD ve Ford Vakfının projeyi neden destekledikleri ise okuldan mezun olan öğrencilerin üniversite eğitimleri için ya da sonrasında önemli bir kısmının ABD'ye gitmeleri ve çoğunun geri dönmeleri bakımından manidardır.

Ankara Fen Lisesi, kuruluş amacı ve başlangıçtan bugüne eğitim-öğretim etkinlikleri ile diğer ortaöğretim kurumlarından farklılıklar göstermektedir. Okulun birçok alanda elde ettiği başarılar bunun açık göstergesidir. Ayrıca Fen Lisesi Liselere Giriş Sınavında en yüksek puanla öğrenci alan kurumların başında gelmektedir. Kuruluş amacı, bu doğrultuda uygulanan farklı öğretim programları ve eğitim modelleri Fen Lisesini diğer ortaöğretim kurumlarından farklı kılmaktadır.

Ortaöğretim Kurumları Seçme Sınavı ile ya da daha önceki yıllarda uygulanan farklı sınavlarla Ankara Fen Lisesine giren öğrencilerin bilişsel yetenek düzeyleri bakımından ülkemizin en seçkin öğrencileri olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bunun somut göstergeleri, okul öğrencilerinin ulusal ve uluslararası yarışmalarda gösterdikleri başarılar, yine aynı şekilde her yıl üniversite Öğrenci Seçme Sınavındaki (ÖSS) performansları olarak ortaya konabilir. Ülkemizde ortaöğretimde üstün yetenekli çocukların eğitimi için açılmış Özel Öğretim Kurumları(üstün zekalı öğrenciler için özel olarak açılmış devlet okulları ya da özel okullar) henüz bulunmamaktadır. Fen Liseleri kısmen bu görevi yerine getirmektedir. Daha önce de değindiğimiz gibi Ankara Fen Lisesi Türkiye'deki fen liseleri arasında en yüksek puanla öğrenci alan okullardan birisidir. İnternet üzerinden yapılan taramada ve okul yöneticileri ile yapılan görüşmelerde Ankara Fen Lisesi mezunlarının yurt içinde ve dışında farklı bilimsel alanlarda ve diğer alanlardaki önemli başarıları okulun diğer ortaöğretim kurumlarından farkını ortaya koymuştur. Toplumların gelişmesinde ve ilerlemesinde üstün zekâlı, yaratıcı insanların rolü dikkate alındığında Ankara Fen Lisesi öğrencileri ve mezunları ülkemizde bilimsel, teknolojik gelişmede ve daha birçok farklı alandaki gelişmeler açısından önem arz etmektedir.

2. MODERN FEN ÖĞRETİMİ ÇALIŞMALARI

Bilimsel bilgilerin artması, yeni öğretim tekniklerinin çıkması her ülkenin eğitim stratejilerinde değişiklik meydana gelmesine neden olmuştur. Zamanın bilim ve teknolojisinde gelişmelere ayak uyduramayan bir toplum varlığını devam ettirmesi mümkün değildir. Toplumlar, gelişen bilim ve teknolojiye öğretim programlarıyla uyum sağlayabilirler. Bu sebeple ülkemiz eğitim sisteminde de bu konuda zaman zaman değişiklikler yapılarak yeni düzenlemeler getirilmiştir.

Bu amaçla Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan çalışmalardan önemli ölçüde yararlanılmış ve geliştirilen modern fen öğretim programlarının Türkiye'ye uyum çalışmaları yapılarak programların uygulamaları yapılmıştır. Uygulaması yapılan modern fen öğretim programları aşağıdaki gibidir(Demirbaş, 2001:44)

- ✓ FEN LİSESİ PROJESİ (1960 – 1967)
- ✓ BAYG(Bilim Adamı Yetiştirme Grubu)-E-7 Projesi (1967- 1968)
- ✓ BAYG-E-14 Projesi (1968 – 1970)
- ✓ BAYG-E-23 Projesi (1971 – 1976)
- ✓ BAYG-E-33 Projesi (1976 – 1980)

2.1. Fen Lisesi Kuruluş Komisyonu

Fen Lisesi'nin kuruluş çalışmaları ile ilgili süreç MEB'nın 3.4.1962 günü ve 675 sayılı yazısıyla başlamıştır. Bu yazıyı takiben Orta Öğretim Genel Müdürü Osman Ülkümen'in başkanlığında aşağıdaki kişilerden kurulu bir komite kurulmuştur (AFL 1967-1976: 15).

- ✓ Osman Ülkümen
- ✓ Ord. Prof. Dr. Cahit Arf
- ✓ Prof. Dr. Erdal İnönü
- ✓ Remzi Öncül
- ✓ Nurettin Baç

Komite 24.4.1962 – 5.5.1962 tarihleri arasında toplanarak aşağıdaki kararları almıştır.

“Fen Lisesi” Kurulmasını Gerektiren Sebepler:

1. Her memleketin en değerli serveti insan kaynaklarıdır. İnsan kaynağının en önemli unsuru da hiç şüphe yok ki üstün istidatlı kimselerdir. Bu kaynaklardan gerektiği gibi faydalanmasını bilen her millet gelişmiş ve ilerlemiştir. İnsanlık her alanda bu gibi üstün istidatlı insanlara pek çok şey borçludur.
2. Çok çetin politik, sosyal ve ekonomik meseleleri çözmek zorunda olan zamanımız ve bu arada bilhassa kalkınma ihtiyacında bulunan memleketimiz her zamandan fazla üstün kabiliyetli önderlere muhtaçtır. Bu, ekonomik ve sosyal kalkınmamız kadar milli savunmamız ve millet olarak var olmamızla da sıkı sıkıya ilgilidir.
3. Tarihimizde bu gerçeği gösteren pek çok örnek bulunabileceği gibi Atatürk'ün “Milletimizi muasır medeniyet seviyesine ulaştırma” emeli de ancak bu gerçeği kabul etmekle mümkün olabilir.
4. Yarın potansiyel üstün insanların teşkil edecek olan bugünün istidatlı çocukları bu bakımdan toplumumuz için en değerli bir servet olduğu kadar bunları bir an önce keşfedip yetiştirmek de memleketeye düşen bir sorumluluktur.
5. Halbuki bir çok yerlerde olduğu gibi memleketimizde de en çok ihmal edilen grup da üstün istidatlı çocuklar grubudur. Eğitim ve öğretim sistemleri daha ziyade orta seviyeye göre ayarlanmış ve hemen hemen her tedbir orta istidatlı çocuklara göre alınmıştır.Üstün istidatlı çocukların korunması ve yetiştirilmesi onların en tabii hakkı olduğuna, bu uğurda alınacak her tedbirin memleketeye kat kat fayda sağlayacağına da kaniiz.
6. Her çocuğun istidatı ölçüsünde geliştirilip yetiştirilmesiyle demokrasinin eşitlik prensibi arasında hiçbir ayrılık görmüyoruz. Çünkü insanların hiçbir bakımdan birbirine eşit olmadıkları münakaşa götürmezliği bir gerçektir. Kanun karşısında eşit olmak biyolojik ve psikolojik bakımdan kabul etmek anlamına gelmemesi icab eder. İnsanın insanla olan karşılıklı münasebetlerinde eşitlik için mücadele etmek de insanların birbirine benzetme ve ferdi farkları ortadan kaldırma anlamına gelmez. Demokratik eğitim herkese eşit gelişme ve yetişme imkanı verme idealine dayanır. İmkan ve fırsatların eşitliği ise, herkesin üstün istidat ve kabiliyetlerinden son damlasına kadar faydalanıp faydalanmaması bakımından ölçülür. Toplumun ilerlemesi ve yükselmesi uğrunda üstün istidatlı insan kaynağından faydalanmanın demokrasi ve adalete aykırı düşen bir tarafı olmadığına inanıyoruz.

Komite fen lisesine özgü pek çok özellik belirtmiştir. Dikkat çeken bazıları şunlardır (AFL 1967-1976: 17):

1. Bu okulun genel eğitim hedefleri esas itibariyle diğer okullardan farklı olmamalı, yegâne fark yaratıcı çalışmalar, teşebbüs kabiliyeti, tenkidi düşünme, sosyal intibak ve sorumluluk mihverleri etrafında toplanmalı; bedeni, zihni, hissi, sosyal ve kültürel gelişmeler arasında sıhhatli bir denge sağlanmalıdır. Bilhassa istidat istikametindeki azami gelişme yanında yurda hizmet aşkının ve toplumsal sorumluluk duygusunun geliştirilmesi ihmal edilmemelidir.
2. Okulun bütün çalışmalarında demokratik anlayış hâkim olmalı, gençlerde menfi anlamda bir üstünlük ve ayrılık duygusu kökleşmesine yer verilmemelidir.
3. Bu okul idari yönünden Milli Eğitim Bakanlığının Orta Öğretim Genel Müdürlüğüne bağlı olmalı, fakat gereği gibi gelişmesine imkan verecek bir çalışma ve idare serbestliğine sahip bulunmalıdır.
4. Okulun gelişme ve idaresinde Milli Eğitim Bakanlığına Yardımcı olmak üzere “Yönetim ve Danışma Kurulu”ndan faydalanılmalıdır.
5. Bu esaslar dâhilinde yetişecek olan gençlere okulu bitirdikten sonra mevcut her türlü imkânlardan faydalanılarak yurt içi ve yurt dışında yüksek öğretim yapma imkânı muhakkak sağlanmalı ve bu gençler yurda hizmete hazır birer ilim adamı olarak yetiştirilmelidir.

Kurul raporun devamında öğrenci seçim esaslarını, öğretim programını, öğretmenler ve diğer personelin seçimi, okul binaların yapısı ve okul yönetimi konusundaki önerilerini ortaya koymuştur ancak komisyon üyesi Nurettin Baç uygulamaya dönük endişelerini dört maddelik itirazla şu şekilde belirtmiştir(AFL 1967-1976: 15):

1. Bu müessese orta öğretim bütünlüğünü zedeleyecek yeni bir müessese olarak gelişmemelidir. Zira önümüzde bu nevi müesseselerin misali ve akıbetleri vardır.
2. Bu lise üstün zekâlı gençlerin eğitiminde tamamen yeni unsurları getirecek denemelerin yapıldığı bir deneme ve laboratuvar okulu olmalı,
3. Denemelerin sonuçları normal liselerde peyderpey uygulanmalı,
4. Bu arada her okul üstün zekâlı ve fen alanında kabiliyetli gençlerin yetişmesi fonksiyonunu 3. maddede belirtilen husus sağlanıncaya kadar yerine getirmelidir.

2.2. Kuruluş Aşamasında Kurumlararası İşbölümü

Uluslararası destekli bir proje olan fen lisesinin kurulmasında kurumlar arası işbölümü şu şekilde olmuştur (AFL 1967–1968: 18)

1. Milli Eğitim Bakanlığı – Koordinasyon ve mali katkı;
2. Ford Vakfı - \$ 1.200.000 doğrudan yardım ve koordinasyon;

Ford Vakfı

Vakıf, 1936 yılında Henry ve Edsel Ford adına kurulmuştur. Vakfın kuruluş amaçları şu şekilde belirtilmiştir(Ford Vakfı, 2004):

- ✓ Demokratik değerleri güçlendirmek
- ✓ Yoksulluğu ve adaletsizliği azaltmak
- ✓ Uluslar arası dayanışmayı güçlendirmek
- ✓ İnsani gelişime katkı sağlamak

Vakfın dünya çapında New York, Mexico City, Rio De Jenairo, Santiago, Moskova, İsrail, Kahire, Lagos, Nairobi, Johannesburg, Yeni Delhi, Hanoi, Jakarta ve Manila şubeleri bulunmaktadır.

Ford Vakfı'nın çalışma alanları genel olarak ekonomik kalkınma, toplumsal kalkınma kaynakları, barış, sosyal adalet, insan hakları, yönetişim, sivil toplum, eğitim cinsiyet, din, medya, kültür ve sanattır. Vakıf ülkemizde 1956'dan itibaren birçok eğitim projesi ve sosyal projeyi desteklemiştir. Bunlar arasında Hacettepe Üniversite'nin desteklenmesi, Milli Eğitim Bakanlığı'nın program geliştirme çalışmalarının desteklenmesi, nüfus denetimi ve doğum kontrol projeleri gibi çalışmalar sayılabilir(Ford Vakfı, 2004)

3. USAID – 12.000.000 TL

4. Florida State University- Danışmanlık, koordinasyon, eğitim proje ve programların hazırlanması, öğretmen eğitimi, Üniversite mahallinde yaz kursları organizasyonu;
5. Bronx Science Lycee – Fen Lisesi projesinin örnek alındığı Amerikan Lisesi;

Bronx Bilim/Fen Lisesi

Fen Lisesi'nin kurulmasından önce bilim kurulu ve öğretmenlerin ziyaret ettiği ve kuruluş çalışmaları için örnek alınan okul, 1938 yılında ortaöğretimde lisans düzeyinde fen bilimleri eğitimi için kurulmuştur. Okulda fizik, kimya, biyoloji ve teknoloji dersleri bir araştırma enstitüsü niteliğinde yapılmaktadır (www.bxscience.edu, 2004).

6. ODTÜ: MEB'e okul arazisinin tahsisi, inşaatının planlanması ve uygulanması, bazı öğretim üyeleri kanalıyla proje koordinasyonu ve uygulamasına doğrudan katılım sağlanması.

7. Ankara Üniversitesi - bazı öğretim üyeleri kanalıyla proje koordinasyonu ve uygulamasına doğrudan katılımın sağlanması

Bu kuruluş ön hazırlık çalışmalarının ardından mevzuatın oluşturulması, fizik yapının oluşturulması, okulun araç-gereçlerinin sağlanması, tefrişatının yapılması, öğretmen seçimi, öğretmenlerin yurt dışına gönderilmesi ve öğrenci seçim süreçlerinin ardından Fen Lisesi öğretime başlamıştır.

KAYNAKÇA

Cicioğlu, H.(1985), Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim, A.Ü Yay. Ankara.

Demirtaş, A (?) Fen Lisesi, Amacı Kuruluşu ve Müfredatı AFL, 2004

Enç, M.(1973), Üstün Beyin Gücü, A.Ü. Yay. Ankara.

Fen Lisesi, 1967-1976, Ankara Fen Lisesi, Ankara, 2004

Gürgün M.(1980). Üstün Beyin Gücü Eğitimi ve Fen Lisesi Tecrübesinin Sosyo- Ekonomik Bakımdan Değerlendirilmesi, DPT, Ankara.

Kütük, 1967-1990, AFLİVA, Ankara

Tebliğler Dergisi, 2007: 2593

www.bxscience.edu

www.fordfounding.org